

167

zvonimir
mihanovićgalerija
schira
zagreb
1981/82.petar
selem

Vrijeme je dinamička kategorija. Protječe kao nabujala rijeka, valja drvlje i kamenje, hara poput vjetera, zanosi poput oluje, odnosi poput valovlja. Zacijelo, na kraju sve poravnava, ali nakon buke i bijesa, nakon pjesme i plača. Kakvo bilo da bilo, bilo pjesmom ili plačem, vrijeme je čujno. Glazba, slušna umjetnost, izrazito je temporalna, protječe u vremenu. Posve je onda razumljivo da se zaustavljeno vrijeme iskaže tišinom. To je znao i Evanđelist. Apokalipsa po Ivanu kaže: »I kad jaganjac otvori sedmi pečat bi tišina na nebu i na zemlji.« Tišina je dakle *nakon* što završi protjecanje vremena a prije nego što započne vječnost: predah od minule buke ovog svijeta i predvorje konačnog rasporeda.

Zaustavljeno vrijeme iskazuje se tišinom. Prisprodoobe su najdjelatnije kad se iskazuju u suprotnostima, u antitezama, u zornom priklanjanju

jednom polu u bipolarnosti općih suprotiva. Zornost vremena koje postaje tišinom valja dakle potražiti ondje gdje je nemir ponajveći, bučnost moćna, gdje vjetrovi urlaju i haraju. Poetska imaginacija u bezbroj varijanti veže vrijeme i more: jednako su beskrajni i bezdani, hiri su im jednako nedokučivi, jednako gutaju korablje ljudskih sudbina. Ali kad oluje minu, kad vjetrovi utihnu i prestane divljanje valovlja, tišina na moru postaje zaustavljano, izuzetno vrijeme. Glazbenici su htjeli iskazati mir mora nakon oluja, vrijeme što zastaje, pa spomenimo samo najveće, Wagnera i Debussyja. Ali glazba je, rekoh, zalog vremena, i onda kad želi izuzeti vrijeme ostaje u njemu, u tijeku njegova trajanja, u činjenici protjecanja. Slika je možda u prednosti. I sama suglasna zaustavljenu vremenu, ona može postati tvarnim govorom tišine. Govor tišine iskušava na svojim slikama i Zvonimir Mihanović.

Iskušava tišinu s pomoću slika mora.

Na Zvonimirovim slikama mora valovi su se stišali, vjetrovi su minuli, ostaje ponekad zakašnjeli lahor što brana površinu, nestaje prijeteece crte obzorja gdje se u opasnoj daljini sastaju nebo i more, a topla i blaga izmaglica sve stapa i veže. Barke lijeno plutaju na spokojnoj površini, mir otvara pogledu i njedra mora, pokazuje žala i kamenje što lako poniru prema prisnoj dubini, kamene kućice priobalja ogledajući se u moru gledaju zrcalo vlastita spokoja, trabakul ne plovi, ne razrezuje provom ni to mirno more, već zastao uz mol odgađa nalog nekog neizvjesnog odlaska. Sve se premješta na pol tišine: element mira postaje stvar tišine, a lijepim obratom te slike zaustavljajući more zaustavljaju i vrijeme.

Sve je precizno, točno, faktografski pedantno, a jedan temeljni upit ostaje bez odgovora: kamo smjestiti njihov trenutak na nestalnu brojčaniku sata? Je li to rano jutro gdje dan zastaje na pragu svoje slave, je li rano popodne magličastih zapaara, je li to predsumračje kad je tišina najveća? Te jasne, stvarne sjene što se vide na Zvonimirovim slikama gotovo da nas zavedu na brojanje sati, na mjerenje minuta. Valja se tome oduprijeti, jer bismo onda čuli i otkucaje sata, neumjesne sred tišine mora. Jednako ćemo uzmaknuti pitanjem o sezonama: je li to more u sjaju ljeta ili vedrom danu zime, jeseni ili proljeću? I pokraj precizna likovnog podatka, opet ista neodređenost: i na velikom luku godine vrijeme zastaje u nedoumici. Tišina ga potiskuje. Vrijeme tih slika zaista je neko izuzetno, provizorno zaustavljeno vrijeme.

Rukopis surađuje s motivom, ruka slikara s tematskim značenjima. Fovistička bi ruka pjevala razbarušene paroksizme mora, ruka vrlo realističkog slikara fiksira njegov mir.

Jer, taj mir je iscrtan preciznim i sabranim radom ruke, on je u savršeno kontroliranu duktusu koji točno izvodi oporu površinu kamenog zida, finu glatkoću oblutka isprana brusom mora pod čijom se površinom nazire, laki nabor nečujna vala, pa i dalje, koji ucrtava trag rđe na trbuhu lađe ili ispucani brid drva kašete za srdele odložene na palubi trabakula. Točnost podatka zalag je pouzdanja. Kaligrafija se ne može zbivati u površnom i bučnom okolišu; u starih nas majstora fascinira i zbog mira i reda što iz nje zrači. Na Zvonimirovim slikama vidimo kako način rada postaje zalogom poetike: mir ruke jest i mir prizora. Zbiva se međuprožimanje između slikareva viđenja, načina kako se to viđenje postvaruje radom njegove ruke i učinkom što ga ishod izaziva u oku i duhu gledatelja.

Moć učinka zacijelo je velika. U ovom dobu buke i bijesa vraća gledatelja vecorovskoj tišini mora, vraća ga izvorima mira, izdvaja iz vremena, stvara u njegovu vremenu prostor izuzetnosti. Zato mu je uloga i posrednička.

Ali taj učinak tišine mora i tišine izuzetnog vremena nosi i dramu provizornosti. Jer, Zvonimirovo je more ipak blizu čovjekovoj mjeri. Ljudski se lik malokad ukazuje, a i onda je prilično nevažan, shematski, obujmljen cjelinom prizora. More zato nosi tragove čovjeka, i trajne i prolazne. Na moru je, rekoh, lađa koju je svježje obojila čovjekova ruka ili je zajedno s njim oronula, davno je čovjek sivim usjekom mula postavio svoju mjeru prema moru, razmeđu se s njim, kamene kuće kao da su zastale i začarane, ali geranij i metvica još rastu u posudama pred balaturom i govore o ruci koja ih zalijeva. Trabakule je mjestimice zahvatila rđa, ali je vinč dobro podmazan, kašete čekaju na novi neki ulov. Makar i pritajeni, tragovi čovjekove nazočnosti i njegova rada jasno govore o posredništvu.

I otklanjaju misao da su mir i tišina ovih slika stvar smrti. Njihov je naboj dramatski baš zato što u svom posredničkom položaju, između nekog vremena koje je bilo i vremena koje će doći, između svijeta čovjekove mjere i beskrajnog svijeta mora, govore da tišina i zaustavljeno vrijeme nisu zauvijek, da su provizorni dar koji će uminuti. Veća je još dragocjenost toga dara kad znamo da će novi neki vjetar uznemiriti more, da će se valovi opet oglasiti, da su lađe ipak spremne na odlazak, da će otploviti, da će se zatravljene prozori ribarskih kućica rastvoriti, da će se vrijeme na velikoj kazaljki ipak pomaknuti. Nakon tišine o kojoj govori Evandelist trublje su odjeknule, započela je razdioba, pa nekome raj nekome pakao.

Sličan je položaj i Zvonimirova slikarstva, sličan je upit o prolasku tišine. To slikarstvo, koje svoju poeziju duguje dosuhu s vedrom tišinom i koje čovjeku ovog vremena može biti posredničko prema tišini što ju je izgubio ili zaboravio, koje, na tom izuzetnom razmeđu, može biti i obećanjem raja, ne može na nju zauvijek pristati, jer to bi značilo i pristati na vlastitu smrt. Poneke od tih slika daju naslutiti da se vrijeme tjeskobe, neko sumračno i oblačno vrijeme, počinje ogledati s tišinom.